

FINANCIAL FRAUDS AND CRIMES RELATED TO THE FINANCIAL STATEMENTS OF PENSION FUNDS

Maia Iankova Natchkova

Department “Accounting and Analysis” UNWE, Sofia, Bulgaria, maianch@mail.bg

Abstract: The pursuit of the activity of pension funds under the conditions of global economic and health crisis due to the announced COVID-19 pandemic, of severe competition, of globalization and continuous commitment to achieve high yields from the administration of the funds collected for supplementary compulsory and voluntary pension insurance generated from contributions of insurers, creates conditions and prerequisites to commit financial frauds and crimes. Usually, frauds and crimes are due to unfair and illegal actions of the managers of the fund managing companies and the persons charged with their governance. Timely identification, disclosure and prevention of financial frauds and crimes related to material misstatements, deviations and non-conformities of the information presented in the financial statements of pension funds suggests the establishment of strict measures and regular sanctioning of the managers and the persons who have prepared their statements by the state supervisory authority. The sanctions imposed by the supervisory authority result in increased requirements to the accounting of pension funds’ specific activity. Prevention and identification of financial frauds and crimes can be achieved by means of systematic analysis of the economic indicators for financial position, yield, liquidity, and financial stability of pension funds, by performing internal audit of their accounting and independent financial audit of their financial statements, and by introducing continuous state supervision of their activity. Identification of financial frauds and crimes related to unfair, incorrect, illegal, distorted, counterfeit or undisclosed presentation of financial and non-financial information in the financial statements of pension funds is crucial for the independent financial audit of these statements performed by the certified public accountants – registered auditors. For the purposes of determining reliable base for expression of audit opinion with regard to the observance of the “going concern” accounting principle and with regard to the true and fair presentation of information in the financial statements of pension funds, common rules, standards, principles, concepts and good practices for prevention and identification of financial frauds and crimes need to be established. Fair presentation of information in the financial statements refers to its unbiased, error- and omission-free presentation, without intention for commitment of financial frauds and crimes. It is necessary to establish precise risk management systems in order to improve the management of funds of insureds accumulated by the pension funds. This study is aimed at identifying the possible ways for commitment of financial frauds and crimes by pension funds’ presentation of unfair financial statements and at determining the means for their identification and prevention.

Keywords: financial frauds and crimes, financial statements, pension funds, independent financial audit, certified public accountants – registered auditors.

ФИНАНСОВИ ИЗМАМИ И ПРЕСТЪПЛЕНИЯ, СВЪРЗАНИ С ФИНАНСОВИТЕ ОТЧЕТИ НА ПЕНСИОННИТЕ ФОНДОВЕ

Мая Янкова Начкова

катедра „Счетоводство и анализ” УНСС, София, Р България, maianch@mail.bg

Резюме: Осъществяването на дейността на пенсионните фондове в съвременните условия на световна икономическа и здравна криза поради обявената пандемия от COVID 19, на силна конкурентна среда, на световна глобализация и непрекъснат стремеж за постигане на висока доходност при управлението на събраните парични фондове за допълнително задължително и доброволно пенсионно осигуряване от вноските на осигурените лица, създават условия и предпоставки за извършване на финансови измами и престъпления. Измамите и престъпленията често са следствие от непочтените и незаконосъобразни действия на ръководствата на управляващите ги пенсионноосигурителни дружества и на лицата, натоварени с общо управление в тях. Навременното разкриване, оповестяване и предотвратяване на финансовите измами и престъпления, които са свързани със съществени неточности, отклонения и несъответствия в представената информация във финансовите отчети на пенсионните фондове предполага въвеждане на строги мерки и редовно санкциониране от страна на държавния надзорен орган по отношение на ръководствата и съставителите на техните отчети. Предприемането на санкции от страна на надзорния орган води и до повишаване на изискванията към счетоводното отчитане на специфичната дейност на пенсионните фондове.

Превенцията и разкриването на финансовите измами и престъпления е възможно чрез извършване на системен анализ на икономическите показатели за финансовото състояние, доходността и ликвидността, платежеспособността и финансова стабилност на пенсионните фондове, чрез осъществяване на вътрешен одит на счетоводната им отчетност и на независим финансов одит на финансовите им отчети, чрез провеждане на непрекъснат държавен надзор над дейността им. Разкриването на финансови измами и престъпления, свързани с недостоверно, неточно, незаконосъобразно, изкривено, подправено или неоповестено представяне на финансовата и нефинансовата информация във финансовите отчети на пенсионните фондове е от първостепенно значение при осъществяването на независим финансов одит от дипломираните експерт-счетоводители, регистрирани одитори на тези отчети. С цел определяне на надеждна база за изразяване на одиторско мнение относно спазването на счетоводния принцип „Действащо предприятие” и във връзка с вярното и честно представяне на информацията във финансовите отчети на пенсионните фондове е необходимо да се създадат единни правила, норми, принципи, концепции и добри практики за превенция и разкриване на финансовите измами и престъпления. Достоверното представяне на информацията във финансовите отчети включва безпристрастното ѝ представяне, без грешки и пропуски, без умисъл за извършване на финансови измами и престъпления. Необходимо е да се изградят прецизни системи за мениджмънт на риска, за да се подобри управлението на акумулираните в пенсионните фондове средства на осигурените лица. Целта на настоящото изследване е да разкрие възможните начини за извършване на финансови измами и престъпления чрез представяне на недостоверни финансови отчети от пенсионните фондове, както и да посочи методите за тяхното разкриване и превенция.

Ключови думи: финансови измами и престъпления, финансови отчети, пенсионни фондове, независим финансов одит, дипломирани експерт – счетоводители, регистрирани одитори.

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Осъществяването на дейността на пенсионните фондове в съвременните условия на световна икономическа и здравна криза поради обявената пандемия от COVID 19, на силна конкурентна среда, на световна глобализация и непрекъснат стремеж за постигане на висока доходност при управлението на събраните парични фондове за допълнително задължително или доброволно пенсионно осигуряване от вноските на осигурените лица, създават условия и предпоставки за извършване на финансови измами и престъпления. Измамите и престъпленията често са следствие от непочтените и незаконосъобразни действия на ръководствата на управляващите ги пенсионноосигурителни дружества и на лицата, натоварени с общо управление в тях. Навременното разкриване, оповестяване и предотвратяване на финансовите измами и престъпления, които са свързани със съществени неточности, отклонения и несъответствия в представената информация във финансовите отчети на пенсионните фондове предполага въвеждане на строги мерки и редовно санкциониране от страна на държавния надзорен орган по отношение на ръководствата и съставителите на техните отчети. Управление „Осигурителен надзор“ на Комисията за финансов надзор следи за законосъобразното управление на акумулираните средства в допълнителните задължителни или доброволни пенсионни фондове с цел да осигури защита на интересите на осигурените в частните пенсионни фондове лица. Целта на настоящото изследване е да разкрие възможните видове финансови измами и престъпления, извършвани от ръководствата на управляващите ги пенсионноосигурителни дружества и на лицата, натоварени с общо управление в тях чрез представяне на недостоверни финансови отчети на управляваните от тях пенсионни фондове, както и да посочи методите за тяхното разкриване и превенция. Обект на изследването са основните видове финансови измами и престъпления, свързани с активите, пасивите, приходите, разходите и оповестяванията във финансовите отчети на пенсионните фондове. Предмет на изследването е анализиране на възможностите за разкриване и превенция на финансовите измами и престъпления, свързани с финансовите отчети на пенсионните фондове.

2. ИЗЛОЖЕНИЕ

Набраните средства от задължителни или доброволни осигурителни вноски се управляват, инвестират и изплащат под формата на допълнителни пенсии от пенсионните фондове на осигурените лица или на техните наследници при настъпване на осигурителните случаи, предвидени в закон (Кодекс за социално осигуряване (2020)), в Регламент (ЕО) № 1126 (2008), в правилника на пенсионния фонд и в осигурителния договор. В условията на световна икономическа и здравна криза поради обявената пандемия от COVID 19, нарастващите дефицити от налични ликвидни средства в частните пенсионни фондове са следствие както на влошените параметри на институционалната среда, така и на извършването на финансови измами и престъпления в следствие на непочтените и незаконосъобразни действия на ръководствата на управляващите ги пенсионноосигурителни дружества и на лицата, натоварени с общо управление в тях.

Налице са сериозни финансови заплахи пред пенсионните фондове поради спада в икономическата активност, намаляването на заетостта, понижаването на доходите на осигурените лица, натрупването на просрочени задължения към осигурените лица от страна на техните работодатели-осигурители. Според Иванова, Р. (2021, с.61) „В условията на извънредна епидемична обстановка в страната, когато много от бизнесите са затворени или ограничени в резултат от взетите противоепидемични мерки, предприятията не разполагат с достатъчен размер ликвидни средства и не могат в срок да погасяват своите задължения, в резултат на което се увеличава задлъжнялостта между тях. Тези бизнеси разчитат на помощта, предоставяна от бюджета на страната или от оперативните програми на Европейския съюз, за да могат да понесат ударите на кризата.” Недостатъчни са за осигурените лица и паричните субсидии, предоставяни от Държавния бюджет, подпомагащи по-скоро техните работодатели-осигурители, отколкото самите осигурени лица. Обявената пандемия от COVID 19 и съществуващата икономическа криза поставят под заплаха работещите лица, които се доосигуряват в допълнителни задължителни или доброволни пенсионни фондове по линия на техните доходи. Основните доходи на осигурените лица силно намаляват поради зачестилите случаи на прекратяване на трудовите и гражданските им правоотношения, поради ненавременните плащания от страна на Бюджета на Държавното обществено осигуряване на обезщетенията при безработица, поради ранното пенсиониране и засилването на натиска от страна на държавата за разширяване на неговия обхват и поради ограничаване на случаите на отложено пенсиониране. Неадекватните инвестиционни политики, прилагани от ръководствата на управляващите пенсионноосигурителни дружества и икономическата рецесия, повишават риска от неизпълнение на основните задължения, поети от допълнителните задължителни и доброволни пенсионни фондове, а именно: изплащане на допълнителна пенсия до края на живота на осигуреното лице при настъпване на осигурителния случай, както и изплащане на неговите наследници на остатъчните суми от индивидуалната му партида при летален край на осигуреното лице. Според Иванова, Р. (2021, с.58) „Например в резултат на кризата, предизвикана от пандемията от COVID-19, дейността на голям брой предприятия е затворена или ограничена, вследствие на което значително се увеличи задлъжнялостта между тях. В подобни ситуации предприятията могат да разчитат само на най-бързо ликвидните си активи – наличните парични средства и краткосрочните финансови активи (краткосрочните инвестиции)”. Много често, обаче, именно краткосрочните финансови активи и инструменти на пенсионните фондове са обект на финансови измами и престъпления.

Финансовите измами представляват „всички многообразни средства, които човешката изобретателност може да създаде и до които прибегва съответният индивид, за да получи предимство над друг чрез фалшиви предложения или скриване на истината. Те включват неочаквани действия, хитрост, коварност или лицемерие и всякакъв друг нечестен начин да се излъже човек.“ (Динев, Д., (2006)). Финансовото престъпление се определя от законодателя по следния начин: „Който извърши финансова операция или сделка с имущество, или прикрива произхода, местонахождението, движението или действителните права върху имущество, за което знае или предполага, че е придобито чрез престъпление, се наказва за изпиране на пари с лишаване от свобода ... Наказанието се налага и на този, който придобие, получи, държи, използва, преобразува или спомогне по какъвто и да е начин за преобразуването на имущество, за което знае или предполага към момента на получаването му, че е придобито чрез престъпление. Разпоредбите се прилагат и когато чрез престъпление - финансова операция, при която е придобито имуществото, не попада под наказателната юрисдикция на Република България.” (Наказателен кодекс на Република България, (2020)).

Основните видове финансови измами и престъпления, свързани с финансовите отчети на пенсионните фондове, разкрити от органите на реда и с помощта на независимите дипломирани експерт-счетоводители, регистрирани одитори са следните:

- 1) Измамно манипулиране на последващата оценка на финансовите активи и финансовите инструменти по тяхната справедлива стойност, валидна от последната осъществена сделка на първичния борсов пазар с равен или по-голям пакет акции от притежаваните от пенсионните фондове чрез осъществяване на спекулативни борсови сделки на регулираните първични борсови пазари с цел извличане на максимални печалби или реализиране на съществени загуби (надценяване или подценяване на финансовите резултати от сделките с тях);
- 2) Изкуствено завишаване или занижаване на финансовите активи и финансовите инструменти на пенсионните фондове; неправилно и незаконосъобразно първоначално признаване и последващо оценяване на тези активи; неправилно коригиране на предложенията или промяна на преценките, използвани за приблизителната им оценка;
- 3) Спекулативни търговии с финансови активи и финансови инструменти на пенсионните фондове, осъществени от ръководствата на управляващите ги пенсионноосигурителни дружества и на лицата, натоварени с общо управление в тях, водещи до реализиране на финансови разходи от сделките с тези

инвестиции. Тези измами водят до намаляване на доходността на пенсионните фондове и до минималното ѝ разпределение по индивидуалните партии на осигурените лица в допълнителните задължителни пенсионни фондове или до неразпределение на доходност по индивидуалните партии на осигурените лица в допълнителните доброволни пенсионни фондове;

4) Намаляване на стойността на пасивите на пенсионните фондове чрез неотчитане на разходите и/или загубите или неотчитане на реалните пасиви. Основните задължения на пенсионните фондове за изплащане на допълнителна пожизнена пенсия на осигурените лица при настъпване на осигурителните случаи, както и изплащане на техните наследници на остатъчни суми от индивидуалните им партии при летален край на осигуреното лице много често е пренебрегвано или некоректно осъществявано от допълнителните задължителни и доброволни пенсионни фондове;

5) Измамно манипулиране чрез промяна на документацията и условията, свързани със съществени и необичайни сделки и операции, осъществени от пенсионните фондове. Укриване, подправяне, изкривяване, избирателно и неточно оповестяване, спестяване и неоповестяване във финансовите отчети на значими сделки, събития и дейности за пенсионните фондове с цел укриване на приходи или изкуствено завишаване на цените на притежаваните финансови активи и инструменти;

6) Изкривяване на постигнатите финансови резултати в Отчета за финансовото състояние (Баланса) и в Отчета за печалбите и загубите и другия всеобхватен доход на пенсионните фондове;

7) Неоповестяване и прикриване на факти и събития, настъпили по време и след съставянето на финансовите отчети на пенсионните фондове, които биха могли да се отразят върху стойностите на притежаваните от тях финансови активи и финансови инструменти и върху пасивите им (задълженията на пенсионните фондове към осигурените лица);

8) Подвеждане на осигурените лица и на техните наследници, на дипломираните експерт-счетоводители, регистрирани одитори, на надзорните държавни органи и другите потребители на финансовите отчети на пенсионните фондове от страна на ръководствата на управляващите ги пенсионноосигурителни дружества и на лицата, натоварени с общо управление в тях относно спазването на счетоводния принцип „Действащо предприятие“. Специфичните финансови отчети допълнителните задължителни и доброволни пенсионни фондове са съставени съгласно изискванията на МСС/МСФО (Закон за счетоводството, (2020)), а надзорните им финансови отчети са съставени съгласно изискванията и за нуждите на държавния надзорен орган – Управление „Осигурителен надзор“ към Комисията за финансов надзор.;

9) Изкривяване на информацията във финансовите отчети на пенсионните фондове с цел получаване на по-високо възнаграждение от страна на ръководствата на управляващите ги пенсионноосигурителни дружества и на лицата, натоварени с общо управление в тях. Получаването на по-високо възнаграждение обикновено е обвързано с постигнатата доходност от управляваните от пенсионните фондове набрани средства по индивидуалните партии на осигурените лица. Този факт е предпоставка за извършване на всякакви манипулации с финансовите отчети на пенсионните фондове с цел получаване на лични облаги.

10) Финансови измами, свързани с ненавременна плащане или отказ за плащане на основните задължения, пенсионните фондове към осигурените лица или техните наследници по повод на изплащане на допълнителни пенсии при настъпване на осигурителните случаи;

11) Финансови измами, свързани с недостатъчно заделени специални пенсионноосигурителни резерви или липса на обезпечения по поети задължения, начисляване и неотразяване във финансовите отчети на пенсионните фондове на дължими лихви по съществуващи задължения; неправилно оценяване в счетоводството на пенсионните фондове на придобитите и съществуващите задължения по тяхната справедлива стойност, отписване на задължения към осигурените лица или техните наследници преди изтичане на давностния им срок и др.;

12) Подправяне на финансовите отчети на пенсионните фондове с цел заблуда на осигурените лица или техните наследници. Заблудата включва преднамерени отклонения, умишлен пропуск на суми, неадекватно оповестяване на финансова и нефинансова информация за дейността на пенсионните фондове във финансовите им отчети. Тя може да е следствие от усилията на ръководствата на управляващите ги пенсионноосигурителни дружества да управляват и манипулират доходността на пенсионните фондове, с цел заблуда потребителите на финансовите отчети на пенсионните фондове и по-конкретно на осигурените лица като повлияе върху техните възприятия относно разпределението на постигнатата доходност от пенсионните фондове към индивидуалните им партии. Задължителното осигуряване на минимална доходност по индивидуалните партии на осигурените лица в допълнителните задължителни пенсионни фондове (универсални и професионални пенсионни фондове) често е повод за извършване на финансови измами и престъпления от страна на ръководствата на управляващите ги пенсионноосигурителни дружества и на лицата, натоварени с общо управление в тях. Управляващото пенсионноосигурително

дружество е задължено от законодателя да подsigури минимална доходност по индивидуалните партии на осигурените лица в универсални и професионални пенсионни фондове, когато такава не е постигната при инвестиране на средствата на осигурените лица или тя е под гарантирания минимум. Минималната доходност се покрива от резерва за гарантиране на минимална доходност, заделен в пенсионноосигурителното дружество. При недостиг на резерва за гарантиране на минимална доходност, пенсионноосигурителното дружество е задължено от законодателя да покрива недостига в резерва със собствени средства в размер не по-малък от 1 на сто и не повече от 3 на сто от активите на съответния пенсионен фонд. (Наредба № 56 на КФН, (2018));

13) Финансови измами, свързани с фиктивни комисиони за осъществени сделки с финансови активи и финансови инструменти на пенсионните фондове, извършвани от ръководствата на управляващите ги пенсионноосигурителни дружества;

14) Финансови измами, свързани с високи възнаграждения на оценители, посредници, служители, с опции за връщане на комисиони към ръководствата на управляващите ги пенсионноосигурителни дружества;

15) Умишлени действия за значителни ограничения на независимия финансов одит, с цел недопускане на дипломираните експерт-счетоводители, регистрирани одитори до достоверна икономическа информация за финансовото състояние, постигнатата доходност и паричните потоци на одитирания пенсионен фонд и ограничаване на техните възможности за разкриване на финансови измами и престъпления и др.

16) Финансови измами, свързани с индивидуалните партии на осигурени лица в пенсионните фондове чрез прехвърлянето им в други пенсионни фондове без знанието и изричното съгласие на осигурените лица с цел неправомерно удържане на такси за прехвърляне на партии, източване на паричните средства на пенсионния фонд, в който са били открити индивидуалните им партии и облагодетелстване на пенсионния фонд, в който в последствие се прехвърлят индивидуалните партии на осигурените лица;

17) Финансови измами, извършвани от самите осигурени лица в пенсионните фондове, с цел намаляване на личното им данъчно облагане. Доходите от инвестициите на осигурените лица в допълнителните задължителни и доброволни пенсионни фондове не подлежат на данъчно облагане, защото се натрупват към първоначално внесените осигурителни вноски и се изплащат при настъпване на осигурителния случай (пенсиониране или онаследяване) или при настъпване на края на срока на осигурителния договор. Внесените от тях осигурителни вноски в доброволните пенсионни фондове се ползват от осигурените лица под формата на данъчни преференции и намаляват данъчната им облагаема основа по Закона за данъци върху доходите на физическите лица (ЗДДФЛ). Много често осигурените лица сключват договор с допълнителен доброволен пенсионен фонд в края на отчетната година, използват описаната по-горе данъчна преференция за намаляване на данъчното бреме и след подаване на личната си годишна данъчна декларация изтеглят предсрочно, по собствено желание, внесените осигурителни вноски като закриват индивидуалната си партия в доброволния пенсионен фонд преди края на срока на неговия осигурителен договор. В този случай, обаче, предсрочно изтеглените средства, акумулирани по индивидуалната партия на осигуреното лице, от 2018 г. вече се облагат с 10% данък върху общия доход по ЗДДФЛ;

Банката-депозитар на допълнителните задължителни и доброволни пенсионни фондове също осъществява превантивен надзор върху дейността им като наблюдава целия инвестиционен процес и контролира правилната оценка на техните портфейли от ценни книжа.

С цел навременно разкриване и предотвратяване на финансовите измами и престъпления, свързани с финансовите отчети на пенсионните фондове трябва да се подобри координацията и ефективното партньорство на дипломираните експерт-счетоводители, регистрирани одитори с различни международни институции и организации. Тяхното внимание и усилия трябва да бъдат насочени към:

1) Счетоводна оценка на поетите от пенсионните фондове дългосрочни задължения към осигурените в тях лица по осигурителни договори;

2) Навременни проверки за уточняване на необходимия размер на минималната доходност, която трябва да бъде задължително разпределена по индивидуалните партии на осигурените лица в допълнителните задължителни пенсионни фондове;

3) Проверка на качествата на финансовите активи и финансовите инструменти на пенсионните фондове, т.е. на инвестициите, в които са вложени средствата на осигурените лица;

4) Контрол на доходността, ликвидността и платежоспособността на пенсионните фондове, която им позволява да отстояват евентуални бъдещи загуби от създаването на поетия осигурителен риск и др.

Само по този начин би се избегнала евентуална злоупотреба със средствата на осигурените лица, за каквато непрекъснато възниква съмнение в държавните органи на управление и те непрекъснато предлагат различни версии на експроприране на тези средства и вливането им в Държавното обществено осигуряване, което действа на принципа на солидарността и равенството. Осигурените лица в Държавното обществено

осигуряване нямат лични индивидуални партии, внесените им осигуровки не се онаследяват, а те получават пенсии от общ фонд при равни условия с всички други осигурени лица и при осредняване на всички внесени осигуровки на всички осигурени лица.

3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Предприемането на санкции от страна на надзорния орган води и до повишаване на изискванията към счетоводното отчитане на специфичната дейност на пенсионните фондове. Превенцията и разкриването на финансовите измами и престъпления е възможно чрез извършване на системен анализ на икономическите показатели за финансовото състояние, доходността и ликвидността, платежоспособността и финансова стабилност на пенсионните фондове, чрез осъществяване на вътрешен одит на счетоводната им отчетност и на независим финансов одит на финансовите им отчети, чрез провеждане на непрекъснат държавен надзор над дейността им. Разкриването на финансови измами и престъпления, свързани с недостоверно, неточно, незаконосъобразно, изкривено, подправено или неоповестено представяне на финансовата и нефинансовата информация във финансовите отчети на пенсионните фондове е от първостепенно значение при осъществяването на независим финансов одит от дипломираните експерт-счетоводители, регистрирани одитори на тези отчети. С цел определяне на надеждна база за изразяване на одиторско мнение относно спазването на счетоводния принцип „Действащо предприятие” и във връзка с вярното и честно представяне на информацията във финансовите отчети на пенсионните фондове е необходимо да се създадат единни правила, норми, принципи, концепции и добри практики за превенция и разкриване на финансовите измами и престъпления. Достоверното представяне на информацията във финансовите отчети включва безпристрастното ѝ представяне, без грешки и пропуски, без умисъл за извършване на финансови измами и престъпления. Необходимо е да се изградят прецизни системи за мениджмънт на риска, за да се подобри управлението на акумулираните в пенсионните фондове средства на осигурените лица.

ЛИТЕРАТУРА

- Динев, Д. (2006). „Икономическите измами, част 1“, София: „Багра ООД“, 2006 г., с. 9
- Наказателен кодекс на Република България, Обн. ДВ. бр.26 от 2 Април 1968 г., в сила от 01.05.1968 г., посл.изм. и доп. ДВ, бр. 108 от 22 Декември 2020 г., чл. 253.
- Кодекс за социално осигуряване, (2020), *Обн., ДВ, бр. 110 от 17 Декември 1999 г., в сила от 01.01.2000 г., посл.изм. в ДВ бр. 109 от 22.12.2020 г.*
- Закон за Бюджета на ДОО, (2020), *Обн., ДВ, бр. 99 от 17 Декември 2019 г., в сила от 01.01.2000 г., посл.изм. в ДВ бр.84 от 29.09.2020 г.*
- Закона за счетоводството (2020), *Обн. ДВ. бр.95 от 8 Декември 2015 г., в сила от 01.01.2016 г., посл.изм. в ДВ бр. 105 от 11.12.2020 г.*
- Миланова-Цончева, Ем., Начкова, М., & Маврудиев, Хр. (2018). „Счетоводство на застрахователите и осигурителите“, Издателски комплекс на УНСС, София, 2018 г., ISBN 978-619-232-116-1
- Иванова, Р. (2021). „Размисли по въпроса за показателите за анализ на ликвидността на предприятието”, International journal “KNOWLEDGE”, Institute of Knowledge and Management, Skopje, Scientific Papers, Vol.44.1, 02/2021, p.61, p.58, Global Impact and Quality Factor 1.822 (2018), ISSN 2545-4439, ISSN 1857-923X
- Регламент (ЕО) № 1126/2008 на Комисията от 3 ноември 2008 г., МСС 26 Счетоводство и отчитане на планове за пенсионни доходи, изменение и допълнение от м.11/2011 г.
- Наредба № 56 на КФН от 04 януари 2018 г. за минималното съдържание на инвестиционните политики на фондовете за допълнително пенсионно осигуряване, обн., ДВ, бр. 6 от 16.01.2018 г.;
- Наредба № 10 от 26.11.2003 г. за изискванията към състава и структурата на собствения капитал (капиталовата база) на пенсионноосигурителното дружество и към минималните ликвидни средства на дружеството и на управляваните от него фондове за допълнително пенсионно осигуряване, в сила от 17.03.2004 г., Обн. ДВ. бр.109 от 16.12.2003 г., посл. изм. ДВ, бр.94/2009 г.
- Наредба № 9 от 2003 г. за начина и реда за оценка на активите и пасивите на фондовете за допълнително пенсионно осигуряване и на пенсионноосигурителното дружество, на стойността на нетните активи на фонда, за изчисляване и обявяване на стойността на един дял и за изискванията към воденето на индивидуалните партии, Обн., ДВ, бр. 109 от 16.12.2003 г., посл.изм. и доп., ДВ, бр.74 от 2009 г.
-